

НУШИЋ У ПУБЛИЦИСТИЦИ: ПОЧЕЦИ И РАЗВОЈ²

Сажетак: Рад се бави почецима и развојем Нушићевог новинарског рада. Пописују се имена разних часописа и листова у којима је Бранислав Нушић био уредник или сарадник. Указује се на Нушићев значај и допринос новинарству као и развоју позоришне периодике у Србији (покретање и уредништво првог позоришног гласила *Позоришни лист*). Предочавају се кључни моменти у животу Бранислава Нушића уз окретање новинарству као главном извору прихода. Истиче се мултивалентност стваралаштва једног од најбољих српских комедиографа. Посебно се наглашава писање рубрика у листу *Трибуна* под називом *Из полупрошлости*, као и фељтона *Из београдског живота* за *Политику* под псеудонимом Бен Акиба, које ће Нушићу донети велику популарност и означити га као успешног новинара и неког ко је сигурно оставио траг у српској журналистици.

Кључне речи: Бранислав Нушић, часописи, листови, новинарство, *Позоришни лист*, *Политика*, Бен Акиба.

Историјат Нушићевог новинарског рада

Још као осамнаестогодишњак, Бранислав Нушић је купио стару штампарску машину и основао *Смедеревски гласник, лист за трговину, обртност, новост и забаву*. Лист је излазио два пута недељно, а уредник је био сам Нушић. *Смедеревски гласник* је, по Нушићевим речима, имао рубрике: Уводник, Дневне новости, Телеграми, Листак, Мале шале, Трговина и обрт. Нажалост, ниједан примерак није сачуван.

Касније, Нушић је био уредник разноразних часописа и листова: *Дневника*, *Преоднице*, *Позоришног листа*, *Звезде*, *Малих новина*, *Самоуправе*, *Српског југа*, *Београдских новина*. Био је сарадник: *Радикала*, *Велике Србије*, *Самоуправе*, *Уставне Србије*, *Трибуне*, *Нове Србије*, *Домовине*, *Правде*, *Босанске виле*, *Нове искре*, *Кола*, *Дела*, *Српског књижевног гласника*,

¹ a.blagojevic-20392@filfak.ni.ac.rs

² Рад рађен под менторством доц. др Мирјане Бојанић Ћирковић у оквиру предмета *Књижевни часописи*.

Воденог цвета. Под псеудонимом Бен Акиба, Нушић је у *Политици* писао фељтоне *Из београдског живота*.

Давне 1903. године постао је члан Удружења новинара Србије које је важило за једно од првих професионалних новинарских удружења у свету. Три године заредом, 1905, 1906. и 1907. године, је биран за потпредседника Удружења. За председника је изабран 1908. године и ту дужност је обављао све до тренутка када се Удружење спојило са Друштвом српских новинара и публициста. Тада је био изабран за потпредседника нове управе.

На XI конгресу словенских новинара, одржаном у Прагу 1912. године, Нушић је изабран за другог потпредседника Одбора Савеза словенских новинара.

Не може се рећи да је Нушић био *канцеларијско пискарало*, јер је он био и новинар који је извештавао са лица места разних догађаја. Тако је у Солуну, током Младотурске револуције 1908. године, поред извештавања о детаљима преврата успео и да добије историјски интервју у којем Јане Синдански, чувени лидер левог крила ВМОРО, описује трајну и непремостиву подељеност у свом револуционарном покрету.³

Бен Акиба – рођени новинар

Нушићево интересовање за часописе и новине датира из његових младих дана. При крају гимназијског школовања 1882. године, млади хумориста постаје један од оснивача и уредника илустрованог листа *Српче*. Та преокупација, као и писање комедија, ће наставити да прати нашег писца читавог живота. Бритка мисао и изузетно познавање свих животних околности су му некада доносиле невоље, јер би *без длаке на језику* изливао на папир све мане тадашњег друштва. Један је од најактивниј сарадника у листу *Српче*, поред Миленка Веснића, Михајла Сретеновића, Милорада Митровића, Јакова Продановића. Осим песама и прича, у радовима које је објављивао у листу могу се пронаћи реалистичне опсервације обојене хумором. Да ће смех и хумор остати печат његовог стваралаштва, наговештено је у приповеци *Фрак* коју је Нушић објавио у забавнику *Нада*. Забавник је покренуло уредништво *Српчета*, с Нушићем као чланом редакције (Лешић 1989: 19).

Те исте године кратко је објављивао политичко-сатиричну поезију у листу *Борба* Мите Ценића. Лист је био кратког даха, јер је био социјалистички оријентисан и заузимао је бескомпромисан став према обреновићевском режиму и радикалној опозицији.

О *Смедеревском гласнику* зна се само оно што је Нушић написао о том часопису. Лист је излазио два пута недељно, текстови су били хумористич-

³ Нав. према: <https://nusicfondacija.rs/svestrani-branislav-nusic/ben-akiba-rodjeni-novinar/>

ког карактера. Читав часопис је одисао хумором и досеткама, јер је писац желео да од читавог подухвата и уређивања новина направи смејурију. Зато и није могуће створити праву слику о самом часопису, нити о његовој садржини. Ни овај лист није дуго излазио, што због недостатка материјалних средстава, тако и због мањка претплатника и сарадника (Лешић 1989: 28).

Крајем 1886. и почетком 1887. године Нушић објављује текстове у часописима *Видело*, *Отаџбина*, *Стражилово*. Ти текстови су делови приповедака из збирке *Приповетке једног каплара* у којима се описују трагичне приче из периода српско-бугарског рата 1885–1886. године.

Након што је послат на издржавање двогодишње казне затвора у Пожаревац 1888., Нушић наставља да пише из затворске ћелије. Тада шаље писмо Илији Огњановићу – Абуказему, хумористи и уреднику листа *Јавор*, са жељом да постане стални сарадник часописа. Овај му је то омогућио, те је наш писац наставио да објављује песме и најавио да би евентуално могао и приповетку за *Јавор* да напише, али биће му потребно мало више времена јер пише ноћу и пази да га стражар не види. Како је био стално под присмотром, Нушић је кренуо да скицира своје *Листуће* на парчићима папира. У њима описује и анализира у исповедном тону козерска ћаскања и лирске реминисценције, своје тешко животнo стање у коме се нашао након свих невоља које су га задесиле. Било је то добро време за преиспитивање и тражења одговора на многа питања која су мучила младог Нушића. Тада је дошло до свеопштег разочарења и велике депресије, схватио је да ништа није онако како би требало да буде. На крају му је преостало само да се смеје и у смеху је пронашао свој лек. Смех ће га доживотно пратити и обележити читаво његово стваралаштво (Лешић 1989: 48–49).

Иако је био осуђен на две године затвора, одлежао је свега три месеца и десет дана. Његов отац је тражио опроштај од краља због синовљеве несмотрености, морао је понизно да моли. И успео је да издејствује да му се син врати у Београд. Међутим, Нушићев живот није био нимало лак у том периоду. Тешко материјално стање и немогућност да дође до посла због увреде коју је нанео краљу, утицали су на то да постане непожељан и сумњив. Свуда је био одбијен, а и они који су могли да му помогну нису то чинили да се не би замерили власти. У таквој незавидној ситуацији, савим неочекивано је дошла понуда двојице штампарских радника, Јефте Медицијана и Ђоке Кимпановића, да Нушић прихвати хонорарно уређивање јеног дневног листа. Биле су то *Мале новине*, часопис намењен свима, без политичких тема, фокусиран на најразличитије области: од трговине до криминала, преко занимљивости из београдске свакодневнице, са књижевним, научним и позоришним белешкама. Све је то било писано кратко, језгровито, занимљиво, са упадљивим и сензационалним насловима. Нушић се том послу посветио темељно и озбиљно, јер није било лако уређивати које су излазиле свакодневно. Захтевале су изразито умеће у проналажењу адекватног материјала који ће бити објављиван (Лешић 1989: 54–55).

„Колико су *Мале новине* окупирале Нушића, најбоље илуструје чињеница да он те године, након изласка из затвора, није објавио ниједну пјесму или неки прозни састав, новинарство га је потпуно обузело (и радовало) и он му се посветио докраја, с оном његовом познатом и неуништивом радном енергијом и ентузијазмом.” (Лешић 1989: 55).

Када су се свршили дани конзуловања у Приштини, Нушић се вратио у Београд, ишчекујући да буде распоређен на нову дужност. Међутим, ништа се није дешавало, па је морао да настави да се бави чиновничким послом у Министарству спољних послова. Тада је заједно са Војиславом Илићем поново покренуо часопис *Преодница* (пре тога је власник и уредник часописа био Драгутин Илић, а часопис је покренут 1884. године). Под уредништвом Илића и Нушића часопис је излазио свега месец дана, јер су га након четвртог броја поново препустили Драгутину Илићу. *Преодница* је окупљала угледне сараднике, као што су Змај, Веселиновић, Вукићевић, Митровић, Шантић. Рад на овом часопису помогао је Нушићу да се врати књижевном раду и да допуни *Приповетке једног капилара* и да напише прву велику хумористичку приповетку *Кикондонска посла* (Лешић 1989: 67).

За време службовања у Битољу, писац је имао намеру да доврши своју књигу о Косову *Опис земље и народа*, пошто су одломци које је штампао у *Босанској вили* 1892. године наишли на леп пријем код читалаца. Такво истраживање је изискивало додатну материјалну помоћ, те се Нушић обратио Министарству спољашњих послова са молбом да му се дозволи одсуство и додели одређена сума новца за те потребе. Међутим, министар Авакумовић није био сагласан са тим подухватом. Док је писац чекао на одговор, увећано је прикупљао материјал за другу књигу *Крај обала Охридскога језера*. Ту му помоћ није мањкала, јер је битолски конзул Боди био благонаклон према Нушићу и дозволио му је да крене пут крајева Охридског и Преспанског језера. Након прикупљене грађе, књига је одштампана 1894. године у оквиру Коларчевог фонда и уз материјалну помоћ Министарства спољашњих послова. У часопису *Коло* су објављивани делови њиге *С Косова на сиње море – белешке с пута кроз Арбанасе 1894. године*, да би се касније прештампале у самосталну књигу у Београду 1902. године. После 1893. године у којој није ништа објавио, Нушић наставља да пише, објављује, да сакупља грађу и прави белешке за будуће радове. У Приштини је успео да доврши *Приповетке једног капилара*, тако што је првобитној верзији која је садржала девет приповедака, додао једанаест нових које је објављивао у часописима *Дело*, *Босанска вила* и *Бранково коло* (Лешић 1989: 70, 83 и 87).

Повратак у Београд је донео Нушићу дуго очекивану позицију управника Народног позоришта. У том периоду од две године, Нушић је покренуо бројне и значајне акције. Најзначајна је била оснивање и уређивање *Позоришног листа*, првог позоришног гласила у Краљевини Србији. Главни задаци овог часописа су били: подстицање и развијање домаћег драмског

стваралаштва, приближавање позоришта публици и обављање просветне функције. Сваки број доноси дневне листе представа које се играју тих вечери, један дужи текст о некој важној театарској теми, сталне и повремене рубрике о вестима из Народног позоришта или са њим у вези, али и са другим српским, европским и светским театрима. *Позоришни лист* је излазио од 14. јануара 1901. до 24. јануара 1902. године. За годину дана објављено је укупно 137 бројева овог часописа на 854 стране. Одласком Бранислава Нушића из Народног позоришта (пензионисан 1902. године) гаси се и први позоришни часопис у Београду (Стевановић 2015: 48, 57).

„Нушић је веома професионално осмислио и водио уређивачку политику првог театарског гласила у Београду, *Позоришног листа* у издању Народног позоришта. Током годину дана трајања овог гласила, оно је верно испуњавало циљеве и задатке које је Уредништво (то јест Нушић) поставило у првом броју, а истовремено је било примерено потребама и могућностима – и читалаца, и публике, и самог Театра. Нема сумње да је управо Нушић за ово најзаслужнији, будући да је на својеврстан начин обједињавао велико искуство у области књижевности и журналистике, теоријска и практична знања из тако разноврсне и разгранате области позоришне уметности и праксе, те непогрешиво познавање својих суграђана и савременика, београдске позоришне и читалачке публике.” (Стевановић 2015: 57).

Тридесетосмогодишњи Нушић је намерно тражио пензију, јер је био увређен званичним указом новог министра просвете и црквених послова Љубомира Ковачевића, којим га поставља за драматурга, док место управника преузима Јован Докић. Пензија је била више него скромна и Нушић је њоме једва издржавао породицу. Поново се окреће новинарству као потенцијалном излазу из тешке материјалне ситуације. Заједно са Јанком Веселиновићем почиње уређивање владиног листа *Дневник*, који је заступао идеју споразума између радикала и једног дела напредњака. Доласком владе Димитрија Цинцар – Марковића политика споразума је прекинута, те је и часопис угашен (Лешић 1989: 109).

Две године је Нушић провео у Новом Саду као управник тамошњег Српског народног позоришта. Како су га тамо задесиле разноврсне непријатности (пословне и брачне), морао је 1905. да се врати у Београд где заједно са Михаилом Сретеновићем оснива *Мало позориште* – намењено деци и са децом глумцима. Пун ентузијазма и оптимизма, Нушић је вредно радио и писао комаде за децу, радио са децом, сликао декор, режирао. Био је потпуно обузет тиме, док га крајем 1905. године нису позвала браћа Рибникар, Владислав и Дарко, оснивачи независног листа *Политика*, и предложили му да преузме рубрику *Из београдског живота* која би на хумористичан начин коментарисала свакодневни градски живот. Нушић је одушевљено прихватио и кренуо је да објављује фељтоне под псеудонимом *Бен Акиба*. Овим фељтонима Нушић је успео да сагледа и опише разноврсне животне

ситуације, да их повеже у оквиру одређене теме и да им удахне ону карактеристичну хумористичку ноту (Лешић 1989: 127–128). Пишући за *Политику*, Нушић је успео да поправи своју материјалну ситуацију, јер је био популаран међу читалачком публиком, а то је значило и бољу зараду. Преко четири стотине таквих текстова је написао. У њима се дотакао не само топографије Београда, већ и конкретних друштвених и животних ситуација карактеристичних за ову градску средину. На један занимљив начин је приказао београдску средину с почетка XX века. Као вешт познавалац људских нарави и менталитета није му било тешко да створи шаренолику палету ликова са којима се и данас сусрећемо: „чудака и особењака, паланачких интриганата, занимљивих доколичара и досадних чиновника” (Максимовић 2024: 182). Нушић се дотакао скоро свих животних аспеката, те у његовом фељтону налазимо описе за време прославе слава и Божића, али и закрчености саобраћаја приликом сахрана и спровода. У домену његових интересовања наћи се и негативне стране менталитета београдског живља као што су немарност, алкавост и заборавност. Дотаћи ће се и односа који је држава имала према књижевницима (њиховом лошом материјалном ситуацијом), те одлуком државних органа да се књижевници сахрањују о трошку државе под условом да не умиру један за другим. Веома занимљив је гротескно-фантастични фељтон под називом *Једна небеска седница* у којој се Нушић „састаје” са српским преминулим књижевницима који доносе одлуку да славном комедиографу још увек није време за умирање. Бенакибовском оку није промакла ни политичка ситуација у којој су приказане незасите политичке страсти, себичност, бесциљне политичке расправе, корумирано и крајње неспособно чиновништво. Изокренут систем вредности и обесправљен положај образованих људи је незаобилазна тема код Нушића, те се и у овом фељтону на хумористичко-сатирични начин разрачунава са празноглавим министрима, лажним одликовањима и ордењем. Такође, бавио се и разоткривањем паланачког менталитета и страсти као једне од лоших црта менталитета уопште. У свом фељтону Нушић је често указивао и на тешкоће и изазове којима подлеже новинарска професија. Међутим, некако се чини да му је омиљена тематизација била приказивање приватног и јавног живота обичних људи, као и приказ живота људи приликом оснивања разноразних друштава и организација. Нису изостављени ни разноразни економски парадокси нашег друштва (пренамножавање акционарских друштава, проблематизација рада порезника и пописивача имовине, незаобилазна канцеларијска кафа и сл.). Нушић се дотакао и начина живота у страним земљама: Мађарској, Француској, Италији, Белгији, Персији, Русији, Кини, Бугарској и сл. Посебно су занимљиви они фертони у којима се прожима слика страног и домаћег света (Максимовић 2024: 183–198).

О захтевности писања оваквог фељтона указује Лешић:

„Писање за новине, ограничено простором и укусом најшире (малог-

рађанске) читалачке публике, присилило га је, с једне стране, да се изражава једноставно и лапидарно, у неколико ефектних потеза, тражећи или најучљивију карактерну црту (девијацију) или оно што је у одређеној ситуацији најсмјешније; [...] У његовим бенакибовским козеријама можемо лако препознати читав низ поступака у изграђивању оног специфичног *нушићевског смијеха*, које је издашно користио и у својим комедијама: хипертрофирање или гомилање једне ситуације, мане, или једне изговорене реченице (понекад само једне ријечи) у водвиљском ритму, када се догађаји вртоглаво заплићу, а понављањима успоставља одређена комичка тензија. У највећем броју козерија Нушић постиже хуморни учинак управо том вртешком, која понављањем ситуација, мана, говора, остварује крајњи комички алогизам и изазива комичну поенту.” (Лешић 1989: 128).

Када је осетио да губи на популарности и да је исцрпљен и уморан од свакодневног писања новотарија из градског живота, Нушић је напустио *Политику*. Са новинаром Наумом Димитријевићем је покренуо лист *Трибуна* 1910. године. За разлику од хумористичких прича које је објављивао у *Политици*, писац се сада окреће ка прошлости старог Београда и свог детињства. Један део тих бележака које је објављивао у *Трибуни* 1910. и 1911., Нушић преобличава у збирку прича под називом *Из полупрошлости*. Писац залази у прошлост која се десила пре његовог детињства, описује како је Београд некада изгледао и како се у њему живело (Лешић 1989: 146–147). Ово је врста Нушићевог документарно-уметничког доживљаја Београда с краја XIX и почетком XX века. Осим топографије, акценат је и на свеукупном тадашњем животу које је Нушић писао делом по сећањима старијих, делом по сопственом сећању, као и на основу доступних историјских докумената. У сликама старог живота сусрећемо се са описима београдских ханова, покретања трговачке берзе, првих телеграфских линија. Посебно место је дато познатим београдским кафанама: *Дарданели*, *Грађанска касина*, *Гушанац*, *Коларац*, *Позоришна кафана*, *Господарска механа* и чувена кафана *Три шешира*. Нушић приказује битне догађаје из градског живота: први адвокатски испит, организацију политичких избора, различита културна дешавања попут прве опере, првог српског музичког концерта, првих балова, покретања првих новина и других дешавања из јавног живота. Посебно је занимљив опис породичних кућа које су сачувале ону *харемску* тајновитост, али које се за време великих хришћанских празника, Божића и Васкрса, отварају за комшилук и све госте. Овај фељтон није био намењен искључиво београдској читалачкој публици, већ је био занимљив и онима који су посећивали Београд или привремено боравили у њему (Максимовић 2024: 320–321).

Нушићева умешност у приказивању свеколиког живота и менталитета људи прожима читаво његово стваралаштво, а можда најбољу оцену Нушићевог новинарског умећа даје Антун Густав Матош у студији *Листић о фељтону*:

„Нушић је рођени новинар, уносећи у ту најновију и најактуелнију врсту наше писмености онај љубезни и забавни начин ћаскања, шале и фантазије, којим журнализам улази у књижевност, књижевност у журнализам, претварајући ситницу у догађај и догађај у ситницу, стварајући од фељтона, кронике, листића свакидашњи пролог о свакидашњој људској комедији, која кроз дневник улази у трагичност свјетске историје.” (Матош 1952: 178–179).

Закључак

Новинарски рад Бранислава Нушића тече упоредо са његовим драмским и прозним стваралаштвом. Он ће и касније објављивати у разним часописима као што су *Листићи*, *Нови живот*, *Мисао*, *Српски књижевни гласник*, *Епоха*, *Време*, поново ће сарађивати са *Политиком*. Неко ко је сав у причи и причању мора добро познавати психу човека, мора да зна како друштво *дише* и о чему размишља док безбрижно седи у својој *тежкостеној* фотели каквог председника, министра, чиновника, адвоката, или, пак, сасвим обичној кућној фотели. Читавог живота ће овај свестрани писац *експериментисати* писањем у свим *смеровима*, чиме ће оставити неизбрисив траг у свету књижевности, позоришта и новинарства.

Литература

- ЛЕШИЋ, Јосип. *Бранислав Нушић – Живот и дјело*. Нови Сад: Стеријино позорје, 1989.
- МАКСИМОВИЋ, Горан. Поговор и хронологија живота и рада Бранислава Нушића у: Г. Максимовић (ур.), *Сабране комедије*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005.
- МАКСИМОВИЋ, Горан. *Књижевни свијет Бранислава Нушића*. Нови Сад: Православна реч, 2024.
- МАТОШ, Антун Густав. „Листић о фељтону (Предговор „Причама” Бранислава Нушића)”. У: *Ессеји и фељтони о српским писцима*. Београд: Просвета, 1952.
- СТЕВАНОВИЋ, Јелица С. „Бранислав Нушић – родоначелник позоришне периодике у Београду”. У: *Драмско дело Бранислава Нушића- традиција и савременост*. Нови Сад: Стеријино позорје, 48–58, 2015:

Aleksandra D. Blagojević

NUŠIĆ IN PUBLICISTICS: BEGINNINGS AND DEVELOPMENT

Summary

The paper deals with the beginnings and development of Nušić's journalistic work. The names of various magazines and newspapers in which Branislav Nušić was an editor or associate are listed. Nušić's importance and contribution to journalism as well as the development of theater periodicals in Serbia are pointed out (starting and editorializing the first theater magazine *Pozorišni list*). The key moments in the life of Branislav Nušić are presented, with the turn to journalism as the main source of income. The multivalent creativity of one of the best Serbian comedians is emphasized. Special emphasis is placed on the writing of columns in the newspaper *Tribuna* entitled *Iz poluprošlosti*, as well as the feuilleton *Iz beogradskog života* for *Politika* under the pseudonym Ben Akiba, which will bring Nušić great popularity and mark him as a successful journalist and someone who has certainly left his mark in Serbian journalism.

Key words: Branislav Nušić, magazines, newspapers, journalism, *Pozorišni list*, *Tribuna*, *Politika*, Ben Akiba.

